

D I S K U S E

V diskusi k referátu J. Dolanského vystoupil K. H o r á l e k , který zdůraznil hlavně faktory mezietnického charakteru na Balkáně. Souhlasil s tím, že byzantský a turecký faktor byly dosud zanedbávány. Poznamenal, že rozhodně lidová slovesnost a literatura balkánských národů není v poměru k turecké literatuře na stejné úrovni. Domnívá se, že mezi lidovou slovesností a literaturou psanou existoval ještě třetí článek - l i d o v á l i t e r a t u r e . Do tohoto mezičlánku patří např. tzv. knížky lidového čtení, u nás např. kramářské písně apod. Je to na jedné straně periferie folkloru, na druhé straně periferie literatury, ale tvoří určitý celek. Tato část tvoří v turecké literatuře velmi významný komponent. Horálek rovněž hovořil i k období Byzantakému. Podle jeho názoru se vytvořila jiná situace v csl. literatuře a jiná v literatuře byzantské. V csl. literatuře vidí autor větší množství rysů určité lidovosti. Byzantská literatura stála o stupeň výš, než literatura církevněslovenská. Je to patrné také z byzantských kronik, které byly zpracovány. Jsou to hlavně takové kroniky, které měly blízko ke knížkám lidového čtení. Je třeba modifikovat sám pojem byzantské literatury, protože byzantská literatura měla velkou teritoriální periferii. Patří do ní např. také literatura arménská, gruzínská aj., které jsou od ní dost odvozené, hlavně náboženská literatura, která je odnoží byzantské literatury. Kromě toho do byzantského teritoria patřila tzv. nepsaná literatura, nikoliv ústní slovesnost. Ústní slovesnost je masová tradice, především lidových vřev. U nepsané literatury jde však o ústní tradici v mnišských vrstvách a v městském obyvatelstvu a také např. ve vojenských družinách apod. Byly to určité institucionalizované tradice.

Sovětský strukturalista Lotman rozeznává dva typy kultur - otevřenou a zavřenou. Podle Horálka má byzantská kultura silné tendence k uzavřenosti, je obrácena do minulosti a snaží se tradovat především staré hodnoty.

Pokud jde o antické dědictví v jihoslovancké lidové slovesnosti, Horálek vidí jasnou souvislost s antikou především u lidových legend. Přestože v mladší vrstvě srbocharvátských písní byly zjištěny sekundární vlivy Homéra, nakonec by bylo možné počle Horálka předpokládat i kontinuální ústní tradici.

V diskusi k referátu Z. K l á t i k a , který za nepřítomného autora přečetl J. Koška, připomněla J. H u š k o v á vliv

Eminesca na poezii Ivana Kraska a E.B.Lukáče. V. B e c h y ň o v á , přednesla příspěvek na téma Počátky romantismu v literatuře jižních Slovanů. V diskusi D o l a n s k ý řekl, že srbská a chorvátská literatura jsou názorným příkladem toho, jak vedle sebe žilo několik směrů, jak romantické myšlenky byly vyjadřovány ještě formou starších směrů preromantických nebo dokonce i klasicistických. Jako příklad uvedl J. St. Popoviće, o němž srbská literární historie tvrdí, že je klasicista, třebaže jeho tvorba spadá do 30-50.let 19.stol., nebo zajímavý zjev Simy Milutinoviće - Sarajliji. Důležité je podle Dolanského si uvědomit, že v těchto literaturách koexistuje vedle sebe několik směrů. Zmínil se také o ukrajinské literatuře na Slovensku, kde romantické myšlenky byly vyjadřovány klasicistickou formou. M. Č e r n á vyzvedla velkou hodnotu knihy M. P o p o v i ć e (Istorijs srpske književnosti, Romantizam I, Bělehrad 1968), která přesně specifikuje jednotlivé směry a podává celkovou charakteristiku této epochy. D o l a n s k ý dodal, že je možné mluvit dokonce o panromantismu. B e c h y ň o v á připomněla, že je třeba brát v úvahu také příbuznost jednotlivých literárních směrů. Upozornila přitom na práci D. Č y ž e v s k é h o Vergleichende Geschichte der slavischen Literaturen (Berlín 1968), v níž autor znázorňuje jednotlivé směry. Podle Čyževského např. renesance odpovídá realismu, kdežto např. baroko romantismu a pak moderně. Bechyňová se domnívá, že jihoslovanský romantismus není jednotlivý od samého počátku, že je v něm patriarchální romantismus, zejména v hrdinské poezii. Vedle toho však např. ve slovenské a částečně i srbské literatuře je romantismus blízký už evropskému romantismu od samého počátku. Za zajímavou označila Bechyňová i podobu romantismu pravoslavných Slovanů. M. Č e r n á e ukázala na specifické rozdílnosti mezi jednotlivými autory a na dominující úlohu patriarchálního heroického romantismu. M. K v a p i l s i položil otázku, zda v typu patriarchálního romantismu, kde je dominující lidová epika, není možné spatřovat také retardační moment ve vývoji romantismu u Jihoslovanů, např. u Srbů. Ukázal přitom na tvorbu Brenka Radičeviče. D o l a n s k ý naopak v tvorbě B. Radičeviče vidí vyšší typ byronské epiky, nikoliv krok zpět. M. Č e r n á s V. B e c h y ň o v á nesouhlasily s Kvapilovým tvrzením o retardaci. I. D o r o v s k ý ukázal na nestejný vývoj romantismu v balkánských slovanských a neslovanských literaturách a uvedl příklad vývoje řeckého a bulharského romantismu.

Několika aspekty recepcce dramatického díla Iva Vojnoviče na Slo-

vensku se zabýval B. Choma ve svém referátu Ivo Vojnović a Slováci. J. D o l a n s k ý v diskusi zdůraznil, že Vojnović je osobnost velmi zajímavá právě v problematice balkanistické a že jeho dílo je spíše jen nejn s Balkánem, ale že preroztlo i do ostatní Evropy.

Zdeněk U r b a n , se zmínil o některých otázkách balkanistiky, které vyplynuly z diskuse na jazykovědné a historické sekci předešlého dne a ukázal na různost názorů mezi jazykovědci, literárními historiky a historiky v tom, co řadit do balkanistiky. Vyslovil se velmi kriticky k Bibliografii čsl. balkanistiky 1945-1965, neboť v ní není uvedena jediná literární práce. Naopak jsou tam uvedeny práce, které do ní nepatří. Podle Urbana by bylo správnější, aby se o přecích vztahových, česko-slovensko-balkánských, mluvilo v rámci srovnávacího studia české nebo slovenské literatury. Urban se domnívá, že balkanistika je studium jevů, které mají aspoň částečně meziteritoriální nebo přesněji mezietnický charakter. Přitom nelze se omezovat jen na jevy balkánských slovanských literatur. Jádrem budoucích literárněvědných prací by měl být problém slovanských a neslovanských literatur Balkánu. Srovnávání balkánských literatur 19.století pokládá Urban za důležité proto, že v 19.století, zejména v jeho první polovině, je celá řada zřetelně kontaktních jevů, které literárními vědci těch národů nebyly osvětleny nebo byly osvětleny velmi neurčitě. Někdy byly tyto vlivy okrajové, jindy velmi důležité. Rovněž pokusy o stanovení vztahu damaskinů k novořecké literatuře jsou v samém počátku. Urban zdůraznil rovněž nutnost typologického studia balkánských literatur, zvláště první poloviny 19.století, hovořil o typologické blízkosti jednotlivých žánrů lidové slovesnosti všech balkánských národů a upozornil na práce Horáلكovy a Schmausovy, které se touto problematikou zabývají.

Otázka diskontinuity vývoje balkánských literatur 19.stol. by mohla podle Urbana být také jedním z aspektů, z nichž bychom mohli sledovat všechny balkánské literatury 19.stol. Pragmatická dimenze, o níž hovořil prof. Horálek v lingvistické sekci, by mohla podle Urbana snad platit u otázky těch autorů, kteří zcela organicky patří do dvou nebo více balkánských literatur a uvedl příklad G. Prličeva, který není dosud vysvětlen jaké básník novořecké literatury. V. B e c h y ň o v á se v diskusi k Urbanovu příspěvku vyslovila ke vztahu slovanských a neslovanských balkánských literatur. Urbanovy požadavky se jí zdají příliš vysoké. B e c h y ň o v á se pak ještě vrátila k otázce srovnávacího studia balkánských literatur a uvedla, že v oblas-

ti lidové slovesnosti jsou již konkrétní výsledky. Ovšem fakt je - řekla, že v balkánských literaturách jsme v takovém stadiu, že ještě nevíme, má-li vůbec smysl objasňovat tyto balkánské souvislosti, zda to k něčemu povede. Zda má např. smysl pomýšlet na syntézu balkánských literatur. B e c h y ň o v á se domnívá, že obor literární balkanistiky zatím tápá, že není v takovém stadiu, jako je např. lingvistická balkanistika. Problematika literární byla bohužel zatím zkoumána v rámci jedné literatury. Souhlasila s Urbanem, že v balkanistické oblasti se nelze omezit jen na jednu literaturu.

B. C h o m a uvedl, že Urbanovy požadavky vycházejí snad ze stavu, jaký je ve studiu balkánských literatur v českých zemích. Na Slovensku jsou v o t o těžší situaci, že nemají zpracovány ani kontakto-
logické otázky k sousedním literaturám a proto se zaměřují především na ně. I. D o r o v s k ý poznareнал, že otázky, jak o nich hovořil Urban, jsou správné, ale že vyžadují jistého systematického a metodologického vymezení. Podle Dorovského je nutné nejprve postupně zpracovat jednotlivé vývojové etapy literatur balkánských národů a pak studovat vzájemné kontakty, společné rysy a zvláštnosti balkánských literatur. To si pochopitelně vyžaduje práci v týmech. Dorovský je toho názoru, že do balkanistiky patří i vztahové otázky balkánsko-nebalkánské a že také z nich je třeba vycházet a na ně navazovat při dalším studiu literatur jednotlivých balkánských národů. D o l a n s k ý pak přesněji vymezil pojem balkanistika a řekl, že literárním balkanistou je každý, kdo pracuje v oblasti některé z balkánských literatur. Dodal však, že by bylo žádoucí, aby se zabýval aspoň dvěma balkánskými literaturami. Dorovský pak navrhl, že by bylo velmi užitečné, aby se literární historikové-balkanisté scházeli častěji, aspoň jednou do roka a diskutovali k jistým specifickým problémům, např. k otázce romantismu v jihoslovenských literaturách, k osvícenství, moderně apod. Účastníci s tímto návrhem vyslovili souhlas. Podle M. Č e r n é je zatím zanedbávána pozitivní úloha turecké literatury a turecké lidové slovesnosti, které nebyly objektivně posuzovány. K Urbanovu příspěvku se rovněž vyslovil M. Kvapil. Byl přečten rovněž příspěvek nepřítomného Z. Klátika K poetice srbskéj realistickej poviedky.

K referátu V. K u d ě l k y K charakteru jugoslávské Moderny diskutovali D o l a n s k ý , Č e r n á , C h o m a a K v a p i l . C h o m a uvedl, že právě nám je těžko mluvit o jihoslovenské moderně, protože tam převládají symbolistické, impresionistické nebo neo-

romantické proudy. Je v ní mnoho kontaminovaného, zatímco na Západě poznáváme mnohé autory v čisté podobě. Čím více jdeme geograficky na východ, např. ve slovenské, maďarské nebo rakouské literatuře, vidíme, že tyto umělecké směry konce století jsou velmi nečisté a kromě toho u národů, které řekněme nežily v národní svobodě a musely přijímat do literatury aktivitu nacionální, dost se zkrasovala prvotní podoba uměleckého směru. Proto je tu nejdůležitější metodologické stanovisko, co vlastně do této moderny máme zahrnout. Choma se domnívá, že termín jihoslovanská moderna, máme-li nějak přesně a zodpovědně do něj zahrnout autory a díla, musíme si nejdříve specifikovat řádně a pak vycházet z rozboru historické poetiky jednotlivých děl. Jen potom budeme moci určit, co vlastně moderna je a z kolika složek se skládá. Je možné, že pak dojdeme k tomu, že budeme více mluvit o symbolismu. K v a p i l se zamýšlel nad termínem jihoslovanská moderna. Podle něj by se měla vyčlenit chorvátská moderna. Vyjádřil pochybnost, zda existovala srbská moderna. Proto by se podle Kvapila mělo mluvit o chorvátské moderně a o literatuře začátku století v Srbsku. D o l a n s k ý dodal, že je otázka, zda B. Popović, který vystoupil koncem 80. a začátkem 90. let, je vůbec začátek srbské moderny.

Na zasedání sekce byl přečten příspěvek nepřítomného

A. C s a n d y , Varianty historické písně o Siládim a Haďmášim v balkánských a východoevropských literaturách. M. K v a p i l pak hovořil ve svém příspěvku o literatuře albánské národnosti na Kosovu. Ve svém přehledu zdůraznil, že svým jazykem, tradicemi a lokálními koloritem je to literatura albánská, ovšem svými obsahovými intencemi je jugoslávská, protože se zrodila a rodí v nové socialistické federaci jugoslávských národů a nese sebou znaky nové doby. V diskusi ke Kvapilovu příspěvku Dorovský poznamenal, že téměř milionová albánská etnická skupina v Jugoslávii tvoří už dnes národní celek, třebaže jí nejsou z politických důvodů přiznána práva samostatné republiky v rámci SFRJ. V budoucnu budeme moci mluvit o dvou albánských literaturách - o literatuře ve vlastní Albánii a o albánské literatuře v Jugoslávii. Obě se vyvíjejí v nové době odlišným způsobem a vznikají v poněkud odlišných politicko-spoločenských podmínkách.

Příspěvek Ivana D o r o v s k é h o , Emanuel Fait a makedonská lidová slovesnost ukázal na zajímavou recepci makedonské lidové slovesné tvorby v Čechách v období od 80. let minulého století do prvního desetiletí 20. stol. a na Faitův přínos. S drobnými připomínkami nebo doplňky k němu vystoupili D o l a n s k ý a U r b a n .

B. B e n e š vystoupil s referátem Bulharské pesnopoJKi a jejími středoevropské paralely, v němž především upozornil na nutnost zkoumání pololidové literatury u balkánských Slovanů. D o l a n s k ý v diskusi přivítal toto autorovo upozornění a vyjádřil se velmi kladně k faktu, že se touto problematikou Beneš zabývá. Zájem o spolupráci v tomto oboru projevil Z d . U r b a n a V. B e c h y ň o v á , kteří zároveň naznačili možnosti dalšího studia pololidové literatury, která se na Balkáně realizuje v jiných podmínkách než ve střední Evropě (intenzivní vliv lidové slovesnosti).

Vztahem rumunské dramatiky k současné politické skutečnosti 2. pol.19.stol. se zabývala Jindra Hušková. Hlavní pozornost venovala rozboru dramát Caragialových a soudobému aspektu v postavách jeho děl. V diskusi připomněl J. K r y s t ý n e k slovanské prvky u rumunských dramatiků a B. B e n e š naznačil možnosti srovnání s dramatikou Gribojedova.

O problémech bulharského symbolismu hovořil ve svém vystoupení J. K o š k a . Přednesl výsledky svých dlouholetých výzkumů o této problematice, které byly konsultovány s řadou našich i bulharských odborníků. S několika drobnými doplňujícími poznámkami vystoupili v diskusi J. H u š k o v á , Z d . U r b a n , V. B e c h y ň o v á , B. C h o m e a J. K r y s t ý n e k .

V závěru se účastníci literárněvědné sekce symposia dohodli na formách další spolupráce, které by se měla projevat v častějších monotematických setkáních. Na závěr zasedání sekce bylo přijato toto usnesení: Literárněvědná sekce se usnese stanovit jako základní směrnice pro další literárněvědný balkanistický výzkum hlavní teze úvodního referátu J. Dolanského. To znamená studovat rysy nebo prvky blízké všem nebo několika literaturám balkánským a usilovat o výzkum, který z těchto rysů vyplývá:

- a) z geografické a etnické blízkosti a příbuznosti;
- b) jako ohlas tradic antické balkánské kultury řecké a římské;
- c) z byzantského kulturního základu;
- d) z společných nebo podobných osudů balkánských národností a národů v době turecké poroby.

Po diskusi byla přijata zásada, že do literárněvědné balkanistiky je třeba počítat také bádání o jedné balkánské literatuře, přičemž zvláštní pozornosti a podpory si zasluhují práce o vztazích a kontaktech mezi balkánskými literaturami a rovněž také o spojích balkánských literatur s literaturami nebalkánskými. Všechny tyto práce by však

měly být podkladem pro větší souhrnné práce, jejichž cílem by měla být snaha o zjištění prvků a rysů, které mají meziteritoriální dosah. Čímž by také literárněvědný výzkum nabyl rázu balkanistiky v širším slova smyslu. Bylo dohodnuto průběžně koordinovat vznikající a již existující literárněvědné bádání v oboru balkanistiky.

Jednání došlo k závěru, že je užitečné se scházet aspoň jednou do roka a jednat o jednotlivých otázkách, které se vztahují k určitému období vývoje balkánských literatur nebo k určitému konkrétnímu problému.

Zpracoval Ivan Dorovský

